

בעית היסוד החוקי לגירוש המעפילים מן הארץ ולהחזקתם במחנות מעצר בקפריסין

החל ב-1 באפריל 1939 פעלה מדיניות העלייה התקפה של ממשלת ארץ-ישראל לפי הקווים שהוכרו עליהם במסמך הפארלאמנטארי 6019 מחודש מאי 1939, הידוע בכינויו 'הספר הלבן של מק'דונאלד'. במסמך זה נאמר כי למשך חמש שנים, תחל ב-1 באפריל 1939, תינתן ליהודים מכסה שנתית של 10,000 רשיונות עלייה, בתוספת של 25,000 רשיונות לפליטים, בסך הכול — 75,000 רשיונות עלייה, ובתום התקופה והמכסה תיפסק העלייה לחלוטין.

עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, הושלמה מדיניות זו על-ידי 'תקנות הגנה (לאיסור כניסה) 1940', שתוקנו שוב ב-23 בנובמבר 1940 ופורסמו בגליון מיוחד של העיתון הרשמי, מס' 1062, מיום 9 בדצמבר 1940, הוא יום גירושם של מעפילי 'אטלנטיק' לאי מאוריציוס. לפי תקנות אלה, שהיו מעוגנות בסעיף 3 של 'דבר המלך במועצתו' 1939, רשאי הנציב העליון לצוות על הגלייתו של איש שנעצר מפני שעבר עברה של כניסה, או נסיון כניסה, בלי רשיון, לחחומי פלשתינה (א"י) (סעיף 2); ניתן להגלות את העצור לכל שטח משטחי הוד מלכותו, בהסכמת המושל או הקצין המנהל את הממשל של אותו שטח, וצו ההגליה יכול להורות שהגולה יהיה במשטר מעצר גם על סיפון האונייה שתוביל אותו (סעיף 3). כן נאמר בתקנות, שכל אדם שיעצר בהתאם לתקנות אלה ייחשב כנתון במעצר חוקי (סעיף 4); שצו ההגליה, בהתאם לתקנה זו, ייחשב ערוך כהלכה, אם השם או השמות הנוגעים בדבר יופיעו ברשימה המצורפת לצו שיוצא על-ידי הנציב העליון (סעיף 5); ושאינן צורך לפרסם בעיתון הרשמי את הצווים שיוצאו בהתאם לתקנות אלה (סעיף 6). הסוכנות היהודית לארץ-ישראל טענה שהתקנות פסולות מבחינת המשפט הבין-

1. פרק מתוך מזונגראפיה היסטורית מקיפה על מחנות הגירוש בקפריסין, הנכתבת בחסות המכון לחקר הציונות ע"ש חיים וייצמן שעל יד אוניברסיטת תל-אביב, ובסיועה של מחלקת הארגון של ההנהלה הציונית. המחבר, שאינו משפטן לפי השכלתו כי אם היסטוריון, מודה לד"ר קלוד קליין, מהפקולטה למשפטים של האוניברסיטה העברית, שהואיל לעבור על כתב-היד של פרק זה ולהעיר את אוזנו לאבחנות ולסוגיות משפטיות ספציפיות.

2. *Palestine Statement of Policy, Presented by the Secretary of State for the Colonies to Parliament by Command of His Majesty, May 1939, Cmd 6019*

3. *Supplement No. 2 to the Palestine Gazette, Extraordinary No. 1062 of 9th December 1940.*

לאומי, בהיותן מעוגנות ב'ספר הלבן', הנוגד באופן מהותי את סעיף 4 שבכתב המנדט שנמסר לבריטניה על-ידי חבר הלאומים. ברם, מבחינה יורידית גרס היועץ המשפטי של הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, ברנרד ז'וסף, 'נראה כי צו הגירוש מטעם הנציב העליון הוא בעל תוקף, ואין אפשרות להתקופו בבית המשפט'.⁴ ואמנם, בכל התקופה הארוכה של 'שנות קיום המחנות באי-הגזירה מאוריציוס', לא ניסתה הסוכנות היהודית להיאבק, במישור המשפטי, נגד גירושם של פליטי ארצות הכיבוש הנאצי מחופי הארץ ונגד החוקתם, תקופה כה ממושכת, במחנות מעצר מחוץ לתחומי הארץ. ב'תקנות ההגנה' לא נאמר דבר על מעמדם המשפטי של העצירים-הגולים. באופן רשמי נקראו לפעמים detainees, ולפעמים internees,⁵ וכלל לא היה ברור מהן זכויותיהם כעצירים. השלטונות הבריטיים גם לא התחשבו בנתינתם הקודמת של הגולים הגולים לא חיו אמנם במשטר רגיל של בית כלא, אך גם לא נהנו מזכויות של שבויים אזרחיים: נציגי הצלב האדום הביין-לאומי לא ביקרו אצלם, ומכתביהם לא היו פטורים מדמי דואר.⁶ גם בהתדיינות המשפטית בעניין גירושם של המעפילים לקפריסין, שנפתחה באיחור, בנובמבר 1946, לא תקפו עורכי-הדין שייצגו, לכאורה, את המעפילים, את חוקיות 'תקנות ההגנה' בכללן, כי אם נאחזו בפרצות קטנות בלבד, כגון אי מילוי חובת השלטונות לצרף רשימה שמית לצו הגירוש.

היסוד המשפטי לגירוש מעפילים מן הארץ אחרי סיום המלחמה

בתום מלחמת העולם השנייה, עם חידוש המאבק נגד המעצמה המנדטורית הבריטית, ועם התחדשותה של תנועת ההעפלה לארץ-ישראל באוגוסט 1945, פרסמה ממשלת ארץ-ישראל, בספטמבר 1945, 'תקנות הגנה (חירום) 1945', ובהן הרשות לצוות על מעצר אנשים ועל גירושם מן הארץ.⁷ 'תקנות הגנה' אלה היו מעוגנות ב'דבר המלך במועצתו 1937/ שבו נקבע (סעיף 6) שאין להתקיף בשום בית דין את תקפותן של הוראות הכלולות בתקנות הערוכות בהתאם למסמך זה'.⁸ זו, כנראה, גם הסיבה להכללת התקנות למלחמה בעלייה 'הבלתי-לגאלית' בתוך 'תקנות הגנה (חירום) 1945'.⁹

פרק שלם (פרק 9) ב'תקנות הגנה (חירום) 1945' דן ב'עולים אסורים' ('prohibited immigrants'), ופרק נוסף (פרק 10) דן ב'צווי הגבלה, מעצר והגליה'.

4. במכתבו, ממאי 1944, אל הגולים מאוריציוס. ראה א' צברגבאום, 'פרשת מאוריציוס', יד ושם (תש"ד), עמ' 213.
5. detainees — עצירים מוחזקים בבית מעצר בטרם הכרעה משפטית; internees — עצירים אחרי הכרעה משפטית. לרוב מכוונים המעפילים-העצירים — detainees.
6. א' צברגבאום, 'מאוריציוס' עמ' 215.
7. 'The Defence (Emergency) Regulations 1945', *The Palestine Gazette*, No. 1442, Supplement No. 2, 27 September 1945.
8. 'Supplement No. 2 to the Palestine Gazette', Extraordinary No. 675 of 24th March 1937.
9. B. Joseph, *British Rule in Palestine*, Washington 1948, pp. 213—218.

בפרק 9 נאמר שיש להחרים כל כלי שיט שעל סיפונו נמצאו עולים 'בלתי-לגאליים', בין אם כלי שיט זה נכנס למיים הטריטוריאליים של ארץ-ישראל מרצונו ובין בעל כורחו (סעיף 103). סעיף זה נלמד היטב על-ידי הבריטים, שנהגו לתמרן את ההעברה של המעפילים לאניות הגירוש רק לאחר שספינותיהם נכנסו למים הטריטוריאליים של הארץ, ואז הופעל מבצע הגירוש גם בכוח. העולים 'הבלתי-לגאליים' היו צפויים לקנס של מאה לירות כל אחד, או למאסר של ששה חודשים, או לשניהם גם יחד (סעיף 105). בכל מקרה שאדם נתבע לדין באשמת כניסה 'בלתי-לגאלית' לארץ, היתה חובת ההוכחה שהוא נמצא באורח חוקי בפלשתינה, מוטלת עליו.¹⁰

ב-13 באוגוסט 1946, ערב הגירוש הראשון של מעפילים למושבבת הכתר קפריסין, הודיע ראש ממשלת בריטניה על החלטת ממשלת הוד מלכותו להפנות, מהיום והלאה, לקפריסין או למקום אחר, את כל המעפילים שינסו להיכנס באופן 'בלתי-לגאלי' לארץ-ישראל, ושם יישארו 'עד אשר אפשר יהיה לקבל החלטה על עתידם'.¹¹ להבדיל מגילויי-הדעת הקצר שפרסמה ממשלת ארץ-ישראל ב-20 בנובמבר 1940, עם החלטת הגירוש של מעפילי 'אטלנטיק', פרסמה הפעם הממשלה הבריטית בלונדון הצהרה מדינית ארוכה, גדושה הכרזות השתתפות בסבל הפליטים ומלאת טרוניות על כפיות הטובה של הסוכנות היהודית והיישוב העברי בארץ, שאינם מכירים בתרומתה הגדולה של בריטניה הגדולה להקלת סבלם של הפליטים היהודים בתקופת המלחמה. בהצהרה מדינית זו נעדרה לחלוטין התייחסות למסכת המשפטית בה היתה מעוגנת החלטה חמורה זו. שני גילויי-הדעת, זה שהוצא ערב ההגליה של מעפילים לקפריסין ב-13.8.1940, משתמשים במונחים שונים לציון המעשה: בעת שגילויי-הדעת הראשון מדבר על 'הגליה' ('deportation') של העולים ועל 'מעצרם' ('detention') במאוריציוס עד סוף המלחמה, ועל כך, שגם אז לא יינתן להם להיכנס לארץ-ישראל, מדבר גילויי-הדעת השני על 'הפניית' ('to be conveyed') המעפילים לקפריסין או למקום אחר, ועל 'שיכונם במחנות' ('to be housed'). אם כי הבריטים השתמשו לגבי מחנות קפריסין במונחים מקילים, היתה המציאות שלהם שונה לחלוטין, כי המעצר בהם היה חמור יותר מזה שבאי מאוריציוס, להוציא האוטונומיה הפנימית, שנשמרה יותר במחנות קפריסין מאשר באי מאוריציוס.¹² קשה לדעת אם דקויות ניסוח אלה היו משמעותיות. מכל מקום, עורכי-הדין של הסוכנות היהודית לא נאחזו בניסוח מקל זה ולא דרשו את פירושו ותירגומו הלכה למעשה.

הזכות להוצאת צווי גירוש נגד המעפילים התבססה, כפי שהתברר יותר מאוחר, במשפטם של מעפילי 'כנסת ישראל', על 'תקנות ההגנה' (חירום) 1945, סעיף 112, פרק 10. בסעיף זה צוין, בלשון כללית, שבידי הנציב העליון תהיה הסמכות להוציא 'צו גירוש' ('Deportation Order'), 'בתנאים ובנסיבות שהנציב העליון יראה להולמים', לפיו יידרשו אנשים מסוימים לעזוב את פלשתינה ולהישאר מחוץ לתחומיה.

10. ראה הלון, נספח 1.

11. את הטקסט המלא באנגלית של ההצהרה ראה: *New Judaea*, July-August 1946.

12. א' צברגבאום, 'מאוריציוס' עמ' 208—216.

מאחר שתקנה זו אינה מתייחסת במיוחד לגירושם של המעפילים, לא פורטו בה תנאים ונסיבות לגירוש מעפילים דווקא. אשר לתנאים באונייה או באווירון, שיובילו את המגורשים למקום הגירוש שלהם, נאמר, בלשון כללית, שיובטחו בהם 'proper accommodation and maintenance' לצויין שב- 'Defence (Entry Prohibition) Regulations 1940', שהוצאו ב-9 בדצמבר 1940, נאמר שצו הגירוש יכול לדרוש במפורש שהמגורש יימצא על האונייה שתוביל אותו למקום הגירוש במצב של עזיר ('detained'). העדר קביעה זו ב'תקנות הגנה (חירום) 1945' שימש נקודת אחיזה במשפטים נגד חוקיות מבצעי הגירוש של המעפילים לקפריסין.¹³

החרמת ספינות מעפילים והבאתם לדין של הקברניטים והמלחים הזרים החרמתן של ספינות המעפילים — הספינות לא נחכרו, כי אם גרסו על-ידי 'המוסד לעלייה' — היתה מעוגנת בקביעה מפורשת של 'תקנות ההגנה (חירום) 14/1945' ואמנם, כך גם בהגו.¹⁴ בנמל חיפה הצטבר צי מעפילים גדול שהוחרם, והשלטונות הבריטיים ביקשו למכור את הספינות, אך הצליחו בכך רק במקרים בודדים. רק ספינות יחידות ניצלו מהחרמה.¹⁵ עם קום המדינה חזרו, אפוא, רוב הספינות לשירות ישראל; הלקן הגדול נמכר, ורק היציבות והגדולות שבהן המשיכו בשירות שיט פעיל. שתי הספינות הגדולות בתולדות ההעפלה: 'פאן-יורק' (קיבוץ גלויות) ו'פאן קרסצ'ו' (עצמאות) לא הוחרמו כלל, כי הן פנו ישר, בעקבות הסכם, לנמל פאמאגוסטה, מבלי לנסות להיכנס למים הטריטוריאליים של ארץ-ישראל. לאחר החזקה במעין מעצר בנמל קפריסאי במשך חודשים ארוכים הוחזרו,

13. בכל החומר הארכיוני העשיר המצוי בארכיונים ציבוריים שונים בארץ (הארכיון הציוני המרכזי בירושלים, ארכיון העבודה בתל-אביב, ארכיון צה"ל והארכיון לתולדות ההגנה בתל-אביב, ארכיון 'ג'וינט' מקפריסין המאוכסן, זמנית, במחסני 'מלבן' בקרית אריה שליד פתח-תקה (ולא מגיתי כאן את הארכיונים התנועתיים והאוספים הפרטיים העשירים השמורים אצל אנשים שונים, שליחים ומעפילים בעבר במחנות קפריסין) לא מצאתי אלא התייחסויות בודדות מהצד היהודי לבעיית מעמדם המשפטי של המעפילים במחנות קפריסין. ברשימות האיטיות שרשם לעצמו הרב ד"ר י' גרינפלד מלונדון, לקראת פגישתו עם מזכיר המושבות קריץ'-ג'ונס, לאחר שובו, בסוף דצמבר 1946, מביקור של חודש ימים בקפריסין, הוא כותב: 'אהת הסיבות לאי-שביעות הרצון של המעפילים היא שהם אינם יודעים מה הסטאטוס שלהם, כי זה לא נעשה בהצורה רשמית. לכאורה, העצורים אינם לא שבויי-מלחמה, לא פושעים ואף לא חשודים בטרור' (הארכיון לתולדות ההגנה, 14/138. ההדגשה שלי).

14. פרק 9 — 'עולים אסורים', סעיף 103: 'כל כלי שיט שיימצא במים הטריטוריאליים של פלשתינה, בין אם הגיע למים מרצון ובין אם לאו, שעל סיפנו יימצאו, בידיעת הבעל, הסוכן או ה-'master' של כלי השיט, עולה בלתי-לגאלי, יכריז בית הדין המחוזי על כלי השיט, לפי בקשת התובע הכללי, מוחרם בידי הממשלה'.

15. ראה תשובת קריץ'-ג'ונס מה-28.1.48 לשאלתה בפארלאמנט.

16. לרוב לא יכול היה הממשל הבריטי לגלות אף את הבעלות הקודמת של הספינות, כי גם לאחר רכישתן על ידי 'המוסד לעלייה' שטו בלב ים תחת דגלים שאולים.

אהרי קום המדינה, לבעליהן הפורמאליים, ומילאו תפקיד חשוב ביותר בתקופת העלייה ההמונית.

לעומת זאת, שררה אי-בהירות רבה באשר להבאתם לדין של רבי-החובל ושל המלחים הזרים שהשיטו את ספינות המעפילים. בית הדין המחוזי בחיפה נהג לעצור את רבי-החובל את המלחים הזרים, ככל שנתפסו וזוהו, ולהעמיד אחר כך לדין את רבי-החובל בלבד. אחרי גירושן של ספינות המעפילים הראשונות לקפריסין, סוכם בהנהלת 'המוסד' לעלייה, מטעמי שמירת סוד, כנראה, לערב את המלחים הזרים בין המעפילים, ולדאוג להוציאם בהקדם מהמחנות, אם במסכה ואם בדרך עקיפין כלשהי. במכתב מה-19.11.47 מעיר התובע הכללי של ממשלת ארץ-ישראל את תשומת לבו של המזכיר הראשי לקשיים המעשיים והמשפטיים המתעוררים בסוגיה זו: השלטונות הבריטיים אינם מצליחים, לרוב, להבדיל בין אנשי הצוות לבין המעפילים; בעוד שאת אשמת הקברניט נקל להוכיח והוא ייחשב, לפי סעיף (ש)(1)(3) 12 של תקנות העלייה 1941, כמסייע ועוזר למעפילים — אם נמצאו כאלה על סיפון האונייה ובמימיה הטריטוריאליים של ארץ-ישראל, הרי את אשמת אנשי הצוות אפשר להוכיח רק על ידי הבאת עדות כי הם עזרו בפועל למעפילים להיכנס לארץ-ישראל.¹⁷ התובע הכללי מסיים את מכתבו בהערה רבת משמעות: 'בלי להתחשב בתיקונים שאנו יכולים להכניס בחוקינו ניתקל בקשיים רבים בהגשת תביעה נגד מישהו — יהיה זה קברניט או איש צוות — על ציות להוראות שניתנו על-ידי כוחותינו, אם אפשר יהיה להוכיח כי האונייה לא נכנסה מרצון במימיה הטריטוריאליים של ארץ-ישראל, אלא קיבלה פקודה או שנאלצה לעשות כן על-ידי תכסיסי הצי המלכותי'.¹⁸ עורכי-הדין של הסוכנות היהודית לא הפעילו כלל טיעון זה.

ביחס למעפילים עצמם דאג המחוקק הבריטי לגיטוח מפורש של החוק, באשר נאמר בו ש-'כל עולה אסור, הנמצא על סיפון כלי שיט במים הטריטוריאליים של ארץ-ישראל, בין אם כלי שיט זה בא למים אלה מרצונו ובין אם לאו, ייחשב אשם בפגיעה בחוק ויהיה ראוי לעונש'.¹⁹

17. ארכיון לתולדות ההגנה, 14/185.

18. ואמנם, בפסק דין של מבחן משפט מהיר מס' 344/45, קיבל בית הדין המחוזי בחיפה את טענת אנשי הצוות שלא ידעו לאיזו מטרה תשמש האונייה כאשר החלו לעבוד עליה, ולכן אינם יכולים להיחשב אחראים מבחינה פלילית לעזרה למעפילים, שהרי עשו מה שעשו לפי פקודות שניתנו להם על ידי הקברניט. במכתבו הנ"ל מעיר התובע שהוא מסופק בתקפותו של פסק דין זה, שהרי אין רבי-החובל מוסמך לתת פקודה בלתי-חוקית בשטח הארץ-ישראלי, ואין איש חייב לציית לפקודה בלתי-חוקית מעין זו; ברם, מוסיף התובע הכללי, בלי שינוי מפורש בחוק, אין ביכולתנו למנוע שטענת הגנה מעין זו תצליח שוב בפני בתי הדין הארץ-ישראליים. (ארכיון לתולדות ההגנה 14/185).

19. 'תקנות ההגנה (חירום) 1945', פרק 9, סעיף 105.

המעמד המשפטי-חוקי של החזקת המעפילים

במחנות מעצר במושבת הכתר קפריסין

פרק 9 ב'תקנות ההגנה (חירום) 1945 של ממשלת פלשתינה (א"י) בא להעניק יסוד לגאלי-משפטי למלחמה בהעפלה ולגירוש המעפילים שנתפסו בחופי הארץ. ברם, לבעיה הלגאליסטית-משפטית היה גם צד שני, והוא הצד החוקי-משפטי של החזקת המעפילים במחנות מעצר במושבת הכתר בקפריסין, שבחוקיה לא פגעו המעפילים כל עיקר. למטרה זו נזקקו השלטונות הבריטיים לתחיקה מיוחדת.

ב-13 באוגוסט 1946 נתפרסם בעיתונה הרשמי של ממשלת קפריסין חוק מיוחד ('Statute Law') להסדרת מעצרים של אנשים מסוימים בנסיבות מסוימות. חוק זה, שהיה מעוגן בתקנות העלייה משנת 1941 ולא ב'תקנות הגנה (חירום) 1945 של ממשלת ארץ-ישראל, כונה 'חוק המעצר (של עולים בלתי-לגאליים) 1946'. לפי חוק זה רשאי המושל של האי להחזיק במעצר במושבה זו כל אדם שהובא אליה על-ידי רשות של הצבא, הצי או חיל האוויר, ואשר הקצין המלווה שלו העיד עליו שהוא עולה בלתי-לגאלי 'Illegal Immigrant' (סעיף 1 (3)); כן רשאי הוא להוריד בכוח, בשעת הצורך, את המהגר 'הבלתי-לגאלי' מהאונייה או מהאווירון בו הובא (סעיף 3(3)). מה יהא מעמדו המשפטי-חוקי של המעפיל העצור בתקופת מעצרו? בסעיף 4 של החוק הנזכר נאמר: 'מהגר בלתי-לגאלי שיעצר בעקבות חוק זה ייחשב במעצר חוקי ('Lawful Custody') ויחזק במעצר בהתאם לאותן הוראות שתוצאנה או תאושרנה מפקידה לפקידה על-ידי המושל'. ואמנם, בו ביום הוציא מושל האי, C.C. Woolley הוראות משלימות לסעיף זה.²⁰ ברם, חקיקה זו לא הבהירה את הסוגיה הבסיסית של מעמד המשפטי-חוקי של המעפילים העצורים: האם הם בבחינת 'internees', או בבחינת 'detainees' בלבד, ומה הן זכויותיהם הנובעות ממעמד זה? בעניינים מסוימים נהגו בהם כבשבויים אזרחיים, ואפילו ככפליטים במחנות העקורים באירופה: את המזון קיבלו המעפילים לפי המנה המקובלת בצבא הבריטי במזרח התיכון, כובדה האוטונומיה שלהם בניהול סדרי החיים הפנימיים במחנות, והוקפד על איסור כניסת חיילים חמושים עם נשק דרוך אל תוך תחומי המאהלים והצריפים. לעומת זאת, בעניינים אחרים, (כגון הזכות לביקורי ביקורת מטעם הצלב האדום) קופחו המעפילים לעומת הזכויות שהוענקו לשבויים אזרחיים. ככל הידוע, לא נוסח מסמך פורמאלי, בעל תוקף משפטי, שיקבע את זכויותיהם האנושיות של המעפילים העצורים. זוהי, כנראה, הסיבה לכך שבמשא-ומתן שלהם עם השלטונות הבריטיים נציגי הגוינט', הסוכנות היהודית והמעפילים עצמם את דרישותיהם על פגיעה או על בעניין סיפוק הצרכים של המעפילים או תיקון תנאי החיים שלהם, לא הסמיכו אי-מילוי סעיפי מסמך משפטי כלשהו.

החוק המיוחד הנזכר קבע גם שמעפיל אשר יברח, או ינסה לברוח, עלול להיענש

20. המסמך כולו — ראה להלן, נספח מס' 2.

21. 'The Detention (Illegal Immigrants) Law 1946, Instructions by the

Governor under Section 4' (ארכיון לתולדות ההגנה 14/137).

בעונש מאקסימאלי של שלוש שנות מאסר, או בקנס מאקסימאלי של מאה לירות, או בשניהם גם יחד (סעיף 9 (1—2); ואחרון אחרון, שעל פגיעה בחוק זה צפויים לעונש לא רק הפוגעים בו בפועל, כי אם גם המסייעים, המסיתים או אף המתכוונים לפגוע בו. ב־17 באוגוסט 1946, בעקבות הקשיים הראשונים בהם נתקלו הבריטים בשמירת הסדר ובמניעת ההתפרצות הראשונה של המעפילים לעבר שער היציאה, הוציא המושל תקנה משלימה לסעיף 4 של ה־'Statute Law' מה־12 באוגוסט 1946.²² לפי תקנה משלימה זו רשאי המשמר להשתמש בנשק חם למניעת נסיונות בריחה, או לפיזור הפגנות שנועדו לפגוע בשלום הציבור, אם המעפילים אינם נענים לקריאת-אזהרתו, ומשמר זה לא יהיה צפוי לשום הליכים משפטיים, אזרחיים או פליליים, אם יפצע או יגרום למותו של מישהו.

כיוון שעקב קשיי הורדה לא מילאו השלטונות הבריטיים, בין ה־14 באוגוסט 1946 (יום ההורדה הראשונה של מעפילים לחוף קפריסין) לבין ה־23 באוקטובר 1946 (הוא יום ההורדה בקפריסין של מעפילי 'ברכה פולד'), אחר כל הפרוצדורה של רישום המעפילים, שעליה הורה חוק המעצר (של עולים 'בלתי-לגאליים') 1946, הוציא המושל Woolley, ב־5 בדצמבר 1946 תקנה משלימה ביחס לתוקף רשימת המעפילים העצורים כבר במחנה קראולס שבמחוז פאמאגוסטה, ולפיה מוחזקים במעצר כחוק כל המעפילים המופיעים ברשימה חתומה בידי המפקד הראשי של קפריסין ושעליה מצויה גם חתימה נגדית של המזכיר הקולוניאלי בקפריסין.

ב־13 באוגוסט 1946, עם פתיחת המחנות, פרסם המושל, בהסתמך על סעיף 4 בחוק המעצר (של עולים 'בלתי-לגאליים') 1946, הוראות מנהליות לירידת המעפילים על שמירת המחנות, הקמת צוות מנהלי והקצאת אנף מיוחד בבית-החולים הצבאי בניקוסיה למען המעפילים.²³ בעקבות ההתפרצות המסוכנת הראשונה לעבר שער היציאה, הודיע קצין הקשר האזרחי של השלטונות הבריטיים, ס.ר. דונאלד, בנאום שנשא לפני המעפילים להרגעת הרוחות, שהמחנה ינוהל על-ידי מפקד בריטי, מייג'ור גאן (Gunn), אשר ייעזר על ידו, והוסיף שעל כל הסידורים יודיעו על לוחות המודעות של המחנות. מודעות רשמיות כאלה היו מועטות במשך כל שנות קיום המחנות, אשר התנהלו באופן אוטונומי, כשהשלטונות הבריטיים נמנעים מכל התערבות בסידורים הפנימיים. גם ההקפדה על אוטונומיה פנימית לא נקבעה בשום מסמך חוקי. דברי דונאלד בנאום הנזכר נאמרו בנימת התצללות, והם קבעו את סגנון היחס האנושי שגילו השלטונות הבריטיים המקומיים כלפי המעפילים. סגנון זה תרם

²² 'A Law to amend the Detention (Illegal Immigrants) Law 1946' *The Cyprus Gazette*, No. 3259 of 19 August 1946, Supplement No. 2.

כדי לתת חיפוי חוקי לשימוש בנשק חם בעת ההתפרצות הראשונה של המעפילים לעבר השער של מחנה 55, בעת ביקורם הראשון של קבוצת עיתונאים מהארץ, ניתן לחוק זה תוקף רטרואקטיבי מה־13 באוגוסט 1946.

²³ 'The Detention (Illegal Immigrants) Law 1946, Instructions by the Governor under Section 4' (ארכיון לתולדות ההגנה 14/137).

לכך, שעל אף המרירות שהלכה והצטברה אצל המעפילים, עם התמשכות מעצרים, כמעט שלא היו התפרצויות של ייאוש במחנות.

ארבע רשויות בריטיות היו קשורות במחנות המעפילים בקפריסין: (1) משרד המושבות בלונדון; (2) ממשלת המנדט בארץ-ישראל; (3) מפקדת הצבא הבריטי במזרח התיכון, בקאהיר; (4) ממשלת קפריסין. בדרך הטבע היו בין ארבע הרשויות חיכוכים, הבדלי נוהלים ואף הבדלי גישה ביחס לבעיות שהתעוררו במחנות. הצבא קיבל את ההוראות מהמפקדה הראשית למזרח התיכון שבקאהיר. לשם יצירת תיאום בין הרשויות הבריטיות השונות האלה, וכן לצורך ייצוג אחדי כלפי המעפילים והמוסדות היהודיים, הציוניים והכלליים, כגון 'הג'וינט', שטיפלו במחנות המעפילים, מונה 'נציב למחנות היהודיים' 'Commissioner for the Jewish Camps'²⁴. במחנות פעלו שלושה צוותים בריטיים:

1. צוות צבאי שהיה אחראי לאחזקת המחנות והאספקה שלהם, שכללה: (א) כלכלה, בהיקף של כ-2,200 קאלוריות ליום לאיש; (ב) אוהלים וצריפים למגורי המעפילים; (ג) מעט תרופות וציוד רפואי וכמאתיים מיטות באגף בבית החולים הצבאי בניקוסיה, לאשפוז חולים; (ד) מעט אספקה קטנה, צורכי היגיינה, סיגריות, ומעט הלבשה והנעלה. ושוב: בשום מסמך פורמאלי לא נקבע מה חייב הצבא לספק למעפילים.

2. מטה אחראי על שמירה. שתי הרשויות הצבאיות לא היו נתונות לפיקוד משותף.

3. צוות אזרחי, ובראשו 'הנציב למחנות היהודיים', שעסק בבעיות הפוליטיות, קישר ותיאם בין מחנות המעפילים ובין הצבא. כשם שהמחנות חסרו הגדרה משפטית ברורה, כן גם חסרו תקנות מנהליות בהירות ומובהרות, וככל שהיו תקנות כאלה, לא הובאו לידיעת המעפילים. ברם, עקב היחס הקורקטי למדי של השלטונות הבריטיים במקום (להבדיל מיחס המשרדים הבריטיים המרכזיים בלונדון!) הוקהה עוקצו של חוסר זה, ולא על הצד המשפטי-פורמאלי התדיינו נציגי המעפילים ונציגי המוסדות היהודיים שטיפלו במחנות עם הרשויות הבריטיות.²⁵

ההוצאות להקמת המחנות ולאחזקת המעפילים

הוצאות הגירוש של מעפילי 'אטלנטיק' ב-9 בדצמבר 1940 ושל אחזקתם במחנות מעצר באי מאוריציאוס עד יוני 1945 גישאו על-ידי ממשלת בריטניה הגדולה.²⁶ שונה היה המצב ביחס למעפילי קפריסין. ההוצאות להקמת מחנות קפריסין ולאחר-

24. למטרה זו הובא לקפריסין Sir Godfrey Collins, בעבר פקיד בריטי בהודו, שהגיע לקפריסין בספטמבר 1947 ונשאר בתפקידו עד לסגירת המחנות. במילוי תפקידו גילה יחס הוגן ואדיב, ולפעמים אף אנושי, אך ביצע, באותו יחס, גם את ההחלטות האכזריות. 25. עדות בעליפה של מוריס לאוב, מנהל 'הג'וינט' במחנות המעפילים בקפריסין, מדצמבר 1946 ועד לסגירתם בפברואר 1949. מדור 'לתיעוד בעליפה', האוניברסיטה העברית (2) 94.

קת המעפילים בהם נזקפו על חשבון ממשלת ארץ-ישראל.²⁷ רק הוצאות החיילים שהועסקו בשמירה על המחנות נזקפו על חשבון המפקדה הבריטית למזרח התיכון. ב-30 באפריל 1947 מסר מזכיר המושבות, קריץ' ג'ונס, בתשובה לשאלתה בבית הנבחרים הבריטי, שהוצאות האחזקה החדשית של כ-15,000 מעפילים מסתכמות בכ-95,000 לירות שטרלינג, היינו — קצת יותר מ-6 לירות שטרלינג למעפיל לחודש.²⁸ אוהדי הערבים בפארלאמנט הרבו להקשות: מדוע חייבת העדה הערבית בארץ-ישראל לשאת בהוצאות אלה? ²⁹ ברם, מאחר שבין 75%—80% של המיסים נגבו בארץ-ישראל מן היישוב היהודי, הרי שהוא נשא בעיקר הוצאות הקמת המחנות והחזקת המעפילים בהם, אף על פי שלא השלים מעולם עם הקמתם והתנגד בתקיפות להמשך מעצרו של המעפילים.

ההוצאה הכללית הקשורה בהקמת המחנות ובהחזקת המעפילים בהם, במשך כל שנות קיומם, הגיעה לכ-5,185,000 לירות שטרלינג. עם סגירת המחנות הודיע מזכיר המושבות, קריץ' ג'ונס, ב-9.2.1949, בתשובה לשאלתה בפארלאמנט, שעד ל-31.3.1948 כוסו כל ההוצאות להקמת המחנות ולהחזקת המעפילים בהם על-ידי ממשלת ארץ-ישראל, ושגם ההוצאות הנותרות, עד לסגירת המחנות, יכללו בגירעון שיזקף על חשבון ממשלת ארץ-ישראל, לשעבר, וכיסויו יידון עם הסמכות היורשת של ממשלת ארץ-ישראל,³⁰ משמע שהוצאותיהם של מחנות הגירוש בקפריסין, אחרי קום מדינת ישראל, נכללו בחשבון החובות של ממשלת ארץ-ישראל.

עצירתו בקפריסין של אוניית המעפילים הגדולות 'עצמאות' ו'קיבוץ גלויות' ב-31.12.1947 הופנו, בפעם הראשונה והיחידה בתולדות ההעפלה, שתי אוניות המעפילים הגדולות ביותר, 'עצמאות' ('פאן יורק') ו'קיבוץ גלויות' ('פאן קרסצ'נט'), ישירות לקפריסין, מבלי שנכנסו תהילה למים הטריטוריאליים של ארץ-ישראל. לאחר הורדת המעפילים, נעצרו אוניות גדולות אלה והוחזקו ליד נמל פאמאגוסטה עד לחודש יולי 1948. אז הועמדו לרשות הסעת המעפילים מקפריסין לישראל, אחרי הכרזת מדינת ישראל. השלטונות הבריטיים נזקקו לביסוס חוקי-משפטי למעצר זה, וב-2 בינואר 1948 נחקק חוק מיוחד על 'מעצרו של אוניות מהגרים בלתי-גאליות'.³² חוק זה הורה 'שאוניות מהגרים בלתי-גאליות, לפי הגדרת תקנות העלייה 1941, שתובאנה או תלוונה למושבה על ידי רשות ימית כלשהי, תחזקנה במעצר באותו מקום במושבה שיצוין בפקודה' (סעיף 2). חוק זה הורה על מעצרו

New-Judaea, December 1946 / January 1947, p. 83 ; June 1947, p. 191 .27

New-Judaea, May 1947, p. 171 .28

New-Judaea, January / February 1948, p. 78 .29

The Jewish Chronicle, 11.2.1949, p. 5 .30

'The Statute Law of Cyprus No. 5 of 1948, A Law to make Provision for the Detention of Illegal Immigrants Ships', *The Cyprus Gazette*,

No. 3347, Supplement No. 2, 2nd January 1948.

של האוניות, ולא על התרמתן. כן לא צוין בחוק משך החזקתן במעצר. שחרורן של אוניות אלה היה נושא להתדיינות ממושכת.

כדי להרגיע את דעת הקהל הקפריסאית-יוונית החשדנית, שחששה פן יישארו, בסופו של דבר, המעפילים העצורים בקפריסין ויערערו את המאזן הדמוגרפי-אתני באי, הוציאה ממשלת קפריסין הודעה רשמית, שפורסמה ביום גירושם של המעפילים לקפריסין, בזו הלשון:

כדי לעזור לממשלה הבריטית בתנאים הנוכחיים הבלתי-נורמאליים בארץ-ישראל, יוחק בקרוב חוק [החוק פורסם בו ביום], המרשה למושל לעצור בקפריסין פליטים יהודיים מאירופה המנסים להיכנס לארץ-ישראל באופן בלתי-חוקי. הכוונה היא להפנות לקפריסין מספר אנשים כאלה ולספק להם שיוכן זמני במחנה פליטים כאן, עד שיימצאו להם בתים קבועים יותר במקור-מות אחרים. החוק הוא זמני, אבל יקיימו אותו כל זמן שיהיה צורך להתחזק מהגרים יהודיים בלתי-חוקיים בקפריסין. מרגע בואם יהיו העצורים נתונים כל הזמן בפיקוח צבאי עד שייערכו סידורים לצאתם מן המושבה. איש מהם לא יורשה ליהפך תושב בקפריסין.³³

לאחר שקמה מדינת ישראל וביטלה את חוקי העלייה הבריטיים, ולאחר שהמעפיל אריה יזיזימסקי, מרכז המזכירות המשותפת של מחנות קאראולוס הגיש, בספטמבר 1948, תביעה משפטית ראשונה לבית המשפט המחוזי בפאמאגוסטה על החזקתם של המעפילים במעצר בלתי-לגאלי, הוציאה ממשלת קפריסין חוק נוסף להרחקת הספיקות ביחס לאנשים המוחזקים במעצר לפי חוק המעצר (של מהגרים בלתי-לגאליים) 1946 ו-1948/³⁴ ובו נאמר שכיוון שרצוי שנושא מעצרם של אנשים בקפריסין לפי חוקי המעצר (של מהגרים בלתי-לגאליים) 1946 ו-1948 יהיה בעלה מכל ספק, מוצהר ש'כל אדם שנעצר במקום שנקבע בחוק הראשי (הוא חוק המעצר מאוגוסט 1946) למעצרם של אנשים, מוחזק במעצר באופן חוקי. בהתאם להנחיותיו של חוק זה, כל אדם המוחזק במעצר בכל אחד מהמקומות האלה, עם הוצאתו של החוק, מוחזק במעצר באופן חוקי' (סעיף 2).

מאז פתיחת המחנות ועד חמישה חודשים אחרי הכרזת מדינת ישראל, במשך למעלה משנתיים, לא נערך כל ניסיון להגיש ערעור משפטי על חוקיות החזקתם של מחנות המעצר בקפריסין. רק בחודשים אוקטובר 1948 ודצמבר 1948 הוגשה עתירה משפטית שנועדה לבחון את עמידותה של חוקיות זו.

הנסיבות המשפטיים לערעור היסוד החוקי של הגירושים

חודש ימים אחרי ביצוע הגירוש הראשון, ב-13.9.1946, קיימו זוגי 'ההגנה' בארץ התייעצויות עם עורכי-דין, וביניהם 'הררי, בדבר נקיטת אמצעים משפטיים בקפריסין

³³ 'הארץ', 14 באוגוסט 1946.

³⁴ ראה הלקן, נספח 3.

עצמה נגד מעשי הגירוש והחזקת המעפילים במחנות מעצר מחוץ לתחומי הארץ. כן הועלתה הצעה להגשת תביעה משפטית בלונדון נגד מושל האי קפריסין, בשם מספר קרובים של עצורים במחנות קפריסין, וזאת בהסתמך על חוק המכונה 'Offences against Persons, 1861', לפיו רשאי באנגליה כל אדם להגיש תביעה משפטית נגד פקיד בריטי העושה פשע באיזה מקום שהוא בעולם, והרי המעפילים המוחזקים במעצר באי לא עשו מעולם דבר נגד חוקי האי.³⁵ מכל מקום, תקפותה המשפטית של הצעה זו לא נבחנה על-ידי הגשת תביעה משפטית.

גם ההתדיינות המשפטית בפני בית המשפט בארץ-ישראל החלה באיחור ניכר.³⁶ ב-31 באוקטובר 1946, עם בואם של מעפילי 'לאטרון', הוגשה בשם מעפיל וקרובו בארץ בקשת 'האפיאס קורפוס' הראשונה נגד גירוש בלתי-חוקי מהארץ. ההתדיינות המשפטית בקפריסין עצמה החלה למעשה רק כעבור שנתיים, באוקטובר 1948, שישה חודשים אחרי הכרזת מדינת ישראל, בטיעון שעם הכרזת המדינה בטלו כל התקנות של ממשלת המנדט שהגבילו את העלייה.

נפנה תחילה אל ההתדיינות המשפטית לפני בית המשפט בארץ-ישראל.³⁷ הנסיון הראשון להתדיין בפני בית המשפט בארץ-ישראל נעשה בקנה מידה קטן. כשפן נסיון ראשון במערכה משפטית זו נבחר המעפיל ולטר פרנקשטיין מספינת המעפילים 'לאטרון'. בשמו, ובשם אחיו מנפרד פרנקשטיין, מרפא שיניים מראשון-לציון, הוגשה ב-31.10.1946 מיד עם היוודע דבר תפיסת הספינה 'לאטרון', בקשה על-ידי עורכי הדין א"ד גויטיין וא' שפאר, ובה נדרשו המזכיר הראשי של ממשלת ארץ-ישראל, המפקד הראשי של הצבא הבריטי בארץ-ישראל ובעבר הירדן ועוד חמישה מפקדים להשיב מדוע לא יורשה העותר להישאר בתחומי ארץ-ישראל ומדוע לא יימנע מהם לגרשו לקפריסין. עורכי הדין גם טענו שגירוש קבוצתי של המעפילים הנו בלתי-חוקי, כי השלטונות הבריטיים חייבים להוציא פקודות גירוש אינדיבידואליות לכל מעפיל. חיים סלומון, יושב ראש מועצת הקהילה היהודית בירושלים, ניסה לקבל צו 'האפיאס-קורפוס' שבביל כל מעפילי 'לאטרון', ובדרך זו למנוע את גירושם מהארץ, בטרם הוצאת פסק-דין משפטי, אך הוא נדרש להמציא את כל שמתיהם, ואלה לא היו מצויים בידיו. גם בקשתו של עורך-הדין י"ש שפירא לעלות על הספינה, כדי להיפגש עם המעפילים, נדחתה. על אף ההבטחה שניתנה לעורך-הדין שפירא שהמעפיל ולטר פרנקשטיין יורד להוף עד לסיום הברור המשפטי, הפליגו אוניות הגירוש יחד עמו, ב-2 בנובמבר 1946, בתאונה שלא ניתן היה לאתר אותו על אוניית הגירוש.³⁸ כיוון שהמשטרה מנעה את ההורדה של העותר והוא גורש לקפריסין, ביקשו עורכי-הדין מבית הדין העליון

35. שדר מ'אלון (יהודה ארזי) ל'ארצי' (מטה 'המוסד' בארץ) מה-13.9.1946 (ארכיון תולדות ההגנה, 14/137).

36. ייתכן שמעצרו של היועץ המשפטי של הסוכנות היהודית, עורך-הדין ברנרד ג'וף, ביחד עם שאר מנהיגי היישוב, בלאטרון, עיכב נקיטת יזמה משפטית מצד הסוכנות היהודית.

37. *Palestine Post* ו'הארץ', 1, 2, 3 בנובמבר 1946.

בירושלים, ב-4 בנובמבר 1946, לבטל את צו 'האביאס קורפוס' שניתן כמה ימים קודם לכן בעניין גירושו של 'ו' פרנקשטיין, ובית הדין העליון נענה לבקשה זו.³⁶

ההתדיינות המשפטית בקשר לגירושם של מעפילי 'כנסת ישראל' הנסיון הרציני ביותר, שזכה אף להצלחה חלקית, להפעיל טיעון משפטי התייחס לגירושם של מעפילי 'כנסת ישראל'. עוד בטרם נגזרה האוניה לנמל חיפה, הוגשה, ב-25.11.1946, על-ידי עורכי-הדין 'ד' גויטיין וא' שפאר, בשם יצחק פונט, חבר הנהלת הקהילה היהודית בירושלים, בקשה להוצאת 'צו על תנאי' ('order nisi'), שיחייב את המזכיר הראשי הנרי גרני, את מפקד הצבא הבריטי בארץ-ישראל גנרל מק-מילן, את המפקד הצבאי באזור חיפה, את ממלא-מקום המפקח הכללי של המשטרה גריי, את הקצין הימי הראשי בנמלי המזרח התיכון ובנמל חיפה ואת רביי-החובלים של אוניות הגירוש 'אושן ויגור' ו'אמפייר הייורד', להופיע בפני בית הדין העליון ולנמק מדוע לא יביאו לפני בית הדין את האנשים הנמצאים על הספינה 'כנסת ישראל' ('לזכיטה'), כדי שיוכחו שאינם 'בלתי-לגאליים'. הפעם הצטייד גויטיין ברשימה שמית של 1941 מעפילים (מתוך 3845 מעפילים שעל הספינה), והיועץ המשפטי של הממשלה הודיע לו, שאם בית המשפט יאות להוציא את 'הצו על תנאי', הוא יהול על כלל המעפילים שעל הספינה. הגימוקים לבקשת 'צו על תנאי' היו פורמאליסטיים. הם לא התייחסו ללגיטימיות של עצם פקודת הגירוש, מנקודת הראות של המשפט הבין-לאומי, כי אם הסתמכו על ליקויים שבהוצאת פקודת הגירוש המסוימת הזאת: (1) אין רשות לכלוא את הטוענים (המעפילים) ולגרשם מן הארץ, כיוון שלא הוצאה נגדם פקודת מאסר או גירוש על-ידי סמכות חוקית; (2) אין לכלוא את המעפילים באוניות כלא, היות שהספינות לא צוינו ככתי סוהר בפקודה מיוחדת של הנציב העליון, כפי שמחייב החוק; (3) ברגע שהספינות עוזבות את תחום המים הטריטוריאליים של ארץ-ישראל והדגל הבריטי מתנוסס עליהן, הריהן בבחינת 'כברת ארץ אנגלית', שהחוק האנגלי חל עליה. וחוק זה אינו אוסר על יהודים להיכנס לארץ-ישראל. דרישת הטוענים היתה שעד לביורר המשפט יוחזקו האנשים במקום מעצר חוקי, בתוך גבולות ארץ-ישראל. סר ויליאם פיצג'ראלד, זקן השופטים, הודיע על הסכמתה של ממשלת ארץ-ישראל לעכב את שילוחם של המעפילים עד לביורר המשפט. בקשות נוספות, כגון זו שהוגשה מאוחר יותר בשם מעפילי 'היים ארלוזורוב' (מארס-1947), לא נענו.³⁷

38. אף כי היועץ המשפטי הודיע, בתשובה לשאלת זקן השופטים, שממשלת ארץ-ישראל יכולה להחזיר לארץ את העותר, אם יתבע זאת בית הדין העליון (*Palestine Post*).

39. סיכום זה נעשה לפי 'הארץ', 27.11.46, ו-28.11.46.

40. על אף שהבקשה ליצו על תנאי נענתה, לא נמנעה בכך ההעברה בכוח של המעפילים לאוניות הגירוש.

ההתמודדות המשפטית על גורלם של מעפילי 'כנסת ישראל' התקיימה למחרת היום, ב"27.11.1946, בבית הדין העליון בירושלים בפני זקן השופטים סר ויליאם פיצג'ראלד והשופטים העליונים אדווארד ושאו באולם מלא מפה לפה. היא נמשכה 4 שעות רצופות. הממשלה יוצגה על-ידי מנהל העניינים המשפטיים (solicitor), ג'יב גריפין ויועץ הכתר הינן. הקירת העדים — מייג'ור ד"ה דיוויס מגדוד ההוסארים המלכותיים והמוכיר הראשי ל' גרני — התרכזה מסביב לשאלות: האם פקודת הגירוש ניתנה בטרם נכנסה 'כנסת ישראל' למים הטריטוריאליים של ארץ-ישראל? האם היו ידועים לממשלת ארץ-ישראל שמות המעפילים בעת מתן הפקודה? מה טיבן וסוגן של אוניות הגירוש ('האם אלה אוניות טיולים?')? לשאלת הפרקליט ענה המוכיר הראשי, שפקודת הגירוש הוצאה לפי סעיף 112 מ'תקנות ההגנה (חירום) 1945, המקנות לנציב העליון את הסמכות לצוות על גירוש אדם מגבולות הארץ. מר גריפין טען עוד שסמכות זו אינה קשורה דווקא עם העלייה, חוקית או בלתי-חוקית. בתשובתו טען גויטיין ש'תקנות ההגנה לשעת חירום' נועדו למטרות שונות לגמרי, והפעלתן במקרה זה הוא בבחינת מעילה באמון; 'על הממשלה להוכיח שאנשים אלה הם עולים בלתי-לגאליים או לתת להם הזדמנות להוכיח שהם בעלי זכות כניסה לגבולות הארץ; הנציב העליון, המשיך גויטיין לטעון, אינו רשאי לצוות על מעצר אנשים באוניות-כלא, אלא אך ורק על מעצר אנשים במעצר חוקי בארץ-ישראל; עוד טען כי אם התכוון הנציב העליון לסייע להשקטת הארץ על-ידי גירוש המעפילים על פי 'תקנות ההגנה לשעת חירום', ולא בהתייחסות לתקנות העלייה, הרי הביא למצב הפוך. ביום ו', 29.11.1946, בבוקר, באווירה מתוחה, הקריא זקן השופטים, סר ויליאם פיצג'ראלד, את פסק הדין של בית הדין העליון, לפיו נדחתה הבקשה להוצאת צו על תנאי. נימוקי פסק דין זה היו שפקודת הגירוש הוצאה בשעה שתיים וחצי אחר-הצהריים, לאחר שהספינה נכנסה לנמל חיפה בשעה אחת וחצי, ושפקודת הגירוש מעוגנת בסעיף 112 מ'תקנות ההגנה לשעת חירום' המתוקנות משנת 1945; פקודת גירוש זו הוצאה, לפי פסק דין זה, בהתחשב בצורכי הביטחון ובהתאם לסמכויות שניתנו לנציב העליון למקרים כאלה. פסק הדין דחה את הטענה שאוניות הגירוש שימשו בתי-כלא: 'אילו היתה מובאת הוכחה כי החופש של המגורשים נגזל מהם בשעת העברתם לאוניות הגירוש, אין ספק בדבר כי בית דין זה היה מתערב בדבר מיד'.

מחצית שעה בלבד אחרי הוצאת פסק הדין, הפליגו אוניות הגירוש לקפריסין. בכך נמנעה ממוסדות היישוב האפשרות לפנות למועצת המלך בלונדון בערעור על פסק הדין.

המשפט לטיוב גירושם של מעפילי 'ה. ארלוזורוב'

הואיל ופסק הדין על הוצאת 'order nisi' בקשר לגירושם של מעפילי 'כנסת ישראל' לא היה החלטי וכולל, נעשו בחודש מארס 1947 שני נסיונות נוספים

41. סיכום זה מובא לפי 'הבוקר', 1.12.1946.

להתדיינות בפני הערכאות המשפטיות על חוקיותם של צווי הגירוש של המעפילים מן הארץ. במסגרת זו נבנה מעפילי 'אף על פי' (סן מיגל), ב-17.2.1946, נסיון להגשת משפט נגד גירושם של מעפילי 'אף על פי' (סן מיגל), ב-17.2.1946, נכשל, עקב חוסר תיאום טכני: ההוראה של מטה המוסד לעלייה בארץ למפקדי הספינה שלא להיכנס למים הטריטוריאליים לפני השעה חמש בבוקר, כדי למנוע ביצוע פעולת הגירוש בטרם תוגש בקשת צו על תנאי לבית הדין העליון, לא נקלטה עלידי ספינת המעפילים, עקב תקלה בקשר, והגירוש בוצע לפני השעה חשע בבוקר, היא שעת הפתיחה של משרד בית הדין העליון בירושלים.⁴²

הנסיון לנהל מערכה משפטית נגד צווי הגירוש חודש, ללא תקלות טכניות, ביחס למעפילי 'ח. ארלוזורוב' ('אולואה'). הפעם קלטה הספינה את ההוראה שלא להיכנס בטרם זמן, ומפקדיה קיבלו רשימה של חמישים שמות שעליהם 'להדביק' לחמישים מעפילים, אשר בשמם, כאילו, יוגש המשפט. בית הדין העליון, בשבתו כבית דין גבוה לצדק, נענה לבקשתו של יצחק פונט, חבר הנהלת הקהילה היהודית בירושלים, שיוצג עלידי עורכי הדין גויטיין ושפאר, והוציא צו על תנאי המחייב את המזכיר הראשי ושבעה באיכות אחרים של השלטון הבריטי בארץ להסביר מדוע לא יוצא צו 'האביאס קורפוס' להבאתם בפני בית המשפט 'בגופם' של חמישים המעפילים הנזכרים ברשימה. לעומת זאת, סירב בית הדין העליון להיענות לבקשה שנייה, והיא להתיר לעשרים מעפילים למסור הצהרות בשבועה על התנאים באוניות הגירוש.⁴³ במשפט, שנתקיים ב-4 במארס 1947, הודה אמנם הפרקליט הכללי ג'ל גיבסון, שאין התנאים באוניות הגירוש נוחים, וסיכם: 'ייתכן שדברים בלתי לגאליים מסוימים נגרמים בעטיו של גירוש לגאלי'.⁴⁴ לעומתו, העלה גויטיין שתי טענות עיקריות: (א) אין בחוקי החירום דבר הפוטר את הנציב העליון לבדוק בנפרד את מקרהו של כל עולה ועולה, אם כניסתו לארץ אכן תפגע בבטחון הציבור; (ב) בהסתמך על הערת השופט בפסק הדין בקשר למעפילי 'כנסת ישראל', שקבע כי אילו הוכח כי אכן נגזל החופש של המעפילים בשעת העברתם לאוניות הגירוש, היה בית הדין מתערב בדבר, חזר והדגיש גויטיין שהמעפילים נתונים להגבלות על אוניות הגירוש והביא לחיזוק טענתו הצהרה בשבועה של מעפיל, שלמה פרלמוטר, שנסע באוניות אלה. בינתיים הועברו מעפילי 'ח. ארלוזורוב' למרות התנגדותם העזה, לשלוש אוניות הגירוש, ושתיים מהן הפליגו מיד לקפריסין, כשעל סיפונן 527 מעפילים, מבלי לחכות לתוצאות המשפט. השלטונות הבריטיים הצהירו שהחלטת בית הדין העליון תחול גם על המעפילים שגורשו. בפסק הדין, שהוצא ב-5 במארס 1947, גרס בית הדין העליון שהנציב העליון אינו חייב לחקור אינדיבידואלית אם כל מעפיל ומעפיל, באופן אישי, מהווה סכנה לבטחון המדינה. בתשובה לטיעונו של גויטיין שהנציב העליון עשה שימוש לרעה בסמכויותיו כשקבע ששמירת הסדר

42. ארכיון לתולדות ההגנה, 14/216.

43. *Palestine Post*, 2.3.1947.

44. שם, 5.3.1947.

הציבורי מצדיקה, בלי סיבה נוספת, צו גירוש, גרס בית הדין העליון, בהסתמך על סעיף 108 מ'תקנות החירום' 1945, שהמונחים 'בטחון הציבור' /הגנת ארץ ישראל/, 'שמירה על הסדר הציבורי', או 'דיכוי של התמרדות מהומה', המופיעים בסעיף זה, הם 'disjunctive', דהיינו ניתנים להפרדה, ודי לו לנציב העליון להסתמך על אחד מהם בלבד. היועץ המשפטי של הממשלה טען במשפט שתי טענות אלטרנטיביות: (א) לא נעשה עם צו הגירוש כל מעשה בלתי-חוקי; (ב) גם אם היה בכך מעשה בלתי-חוקי כלשהו, כל שנעשה היה בבחינת 'Act of State'.⁴⁵ הואיל ובית הדין העליון לא גרס שנעשה כאן צעד בלתי-חוקי כלשהו, הוא לא נדרש להתייחס לטיעונו האלטרנטיבי של היועץ המשפטי של הממשלה על מעשים שהם בבחינת 'Act of State', מונח משפטי שיישומו נתון לפירושים רבים. בית הדין גם לא קיבל את טיעונו של גויטיין שאוניות הגירוש מהוות בתי-כלא, אף כי הוא הכיר כי יש בהן הגבלת חופש.⁴⁶

פסק דין זה הביא לקצם את נסיונות ההתדיינות המשפטית על חוקיות צווי הגירוש. אף על פי שצווי הגירוש חזרו ונשנו עד ל-15 במאי 1948, יום הכרזת המדינה, שוב לא נקטו באי כוח היישוב אמצעי הטרדה זה.

ההתדיינות המשפטית בפני בית המשפט העליון בקפריסין על חוקיות החוקתם של מחנות המעצר למפעילים בקפריסין

כפי שכבר צוין בראשית המאמר, דיברו בחוגי המוסד לעלייה, עוד בראשית הקמת המחנות בדבר האפשרות של הגשת תביעה משפטית בלונדון, בשם מספר קרובים של עצורים במחנות בקפריסין, נגד מושל האי קפריסין, על מעצר בלתי-חוקי של אנשים באי, אשר לא פגעו כלל בחוקי האי עצמו. תביעה כזאת לא יצאה אל הפועל. יתר על כן, במשך כל תקופת קיומו של המנדט הבריטי על ארץ-ישראל לא נערך כל נסיון של התדיינות משפטית, ולו גם למטרת הטרדה בלבד, גם בפני בית המשפט העליון בקפריסין על חוקיות החוקתם במעצר של המפעילים במושבת הכתר קפריסין. האם הימנעות זו היתה מחויבת המציאות? האם נבחנו ביסודיות האספקטים המשפטיים האפשריים של התדיינות זו? או שמא היו אלה שיקולים מדיניים שהביאו להימנעות מהטרדה רצופה של בריטניה דרך בית המשפט?⁴⁷

ההתדיינות המשפטית בפני בתי המשפט הקפריסאיים החלה רק בספטמבר 1948, ארבעה חודשים לאחר שהוכרזה מדינת ישראל ובוטלו כל חוקי ההגירה הבריטיים. מרכז המזכירות המשותפת של מחנות קאראולוס, אריה זויזימסקי, הגיש תחילה תביעה משפטית בפני בית המשפט המחוזי בפאמאגוסטה על החזקה בלתי-לגאלית

45. 'Act of State' — אקט בלתי שפטי, מעשה שהוא לרוב בעל משמעות מדינית ואינו בתחום ההתערבות של הורוע השיפוטית.

46. *Palestine Post*, 5—6.3.1947.

47. לא ראיתי על כך מסמכים, והשאלה, כך נראה לי, ראויה לבדיקה.

במאסר של המעפילים בקאראולוס.⁴⁸ מיד לאחר הגשת תביעה משפטית ראשונה זו, הוציאה ממשלת קפריסין, ב־16 בספטמבר 1948, את החוק הנוסף 'להרחקת הספיקות ביחס לאנשים המוחזקים במעצר לפי חוק המעצר (של מהגרים בלתי-לגאליים) 1946 ו־1948'.⁴⁹ בחוק זה, שבא להעמיד מעל לכל ספק את חוקיות החוקתם של המעפילים במחנות מעצר בקפריסין, נאמר ש'כל אדם שנעצר במקום שנקבע בחוק הראשי [חוק המעצר משנת 1946] למעצרו של אנשים, מוחזק במעצר באופן חוקי. בהתאם להנחיותיו של חוק זה, כל אדם המוחזק במעצר בכל אחד מהמקומות האלה עם הוצאתו של חוק זה, מוחזק במעצר באופן חוקי' (סעיף 2). האם נתנה תחיקה נוספת זו גיבוי מספיק להמשך החוקתם במעצר של המעפילים, על אף ביטולם של חוקי ההגירה הבריטיים על-ידי מדינת ישראל? בית המשפט המחוזי בפאמאגוסטה סירב לדון בתביעה, כי לא היה בטוח אם הוא מוסמך לדון בתביעות מסוג 'האביאס קורפוס'.

ב־5 באוקטובר 1948 שמע בית המשפט העליון של קפריסין, בהרכב השופט העליון Sir Edward Jackson והשופט Melissa, את עתירתו של רודולף שמואל, מעפיל מ'שבתי לוז'נסקי, שהיה עצור במחנות קאראולוס מאז 15 במרס 1947.⁵⁰ המשפטן היהודי Laurence Weston, התובע בשם המעפיל, טען: (א) החוק של ממשלת קפריסין, הנותן, כאילו, גיבוי להחזקתם במעצר של המעפילים בקפריסין, אינו אומר דבר ביחס להמשך מעצרו של המעפיל. כיוון ש'פלשתינה' וחוקי ההגירה המוזכרים בחוק זה בטלו וחדלו להתקיים, שוב אין יסוד חוקי להמשך מעצרו של המעפיל; (ב) עם כליאתם של המעפילים במחנות מעצר בקפריסין לא נשמרו תקנות החוק הראשי. כך, למשל, אין מסמך, בחתימת קצין המשמר, עם ציון שמות המעפילים, הקובע את מעצרו של המעפיל המסוימים. בית המשפט העליון של קפריסין אמנם לא הכריע, אם אכן מוסמך הוא לדון בתביעות 'האביאס קורפוס', אך השופט העליון החליט לשמוע את העתירה, כדי שיוכל להוציא פסק דין אם וכאשר יוכרע עניין הסמכות שלו. לגופו של עניין טען היועץ המשפטי של ממשלת קפריסין, שגם אם היו ליקויים בחוק הראשי, הרי בא החוק הנוסף מיום 17 בספטמבר 1948 לפזר את כל הספיקות בדבר חוקיות המשך החזקתם במעצר של המעפילים. בפסק דינו מיום 8 באוקטובר 1948, החליט השופט העליון ג'קסון, בהסתמך על החוק הנוסף מיום 17.9.1948 לדחות את התביעה להוצאת צו 'האביאס קורפוס' בעניין החזקתו במעצר של המעפיל רודולף שמואל, ולחייב את התובע בהוצאות המשפט.⁵¹ עתירה משפטית נוספת, בשם המעפיל מרדכי הרלינג, נציגם של 5163 מעפילים עצורים במחנות קסילוטימבן, יוצגה גם כן על-ידי וסטון ונידונה בבית המשפט העליון של קפריסין ב־9 בדצמבר 1948. אחרי הישיבה הראשונה, ולקראת המשך

⁴⁸ *Palestine Post*, 31.8.1948.

⁴⁹ ראה להלן, נספח 3.

⁵⁰ *Palestine Post*, 12.10.1948.

⁵¹ שם, 24.12.48. מעפילי 'ש' לוז'נסקי' היו הוותיקים ביותר במחנות, כי בהגיע תורם לעלייה, הופסקה העלייה על פי המסכה החודשית.

המשפט שנקבע ל-29 בדצמבר 1948, מסר מוריס לאוב, נציג 'הג'וינט' בקפריסין, הודעה בשבועה בבית המשפט שהעלייה למדינת ישראל היא חפשית לחלוטין. כן מסר שנפגש ברודוס עם הרוזן ברנאדוט, המתווך מטעם ארגון האומות המאוחדות, בנוכחותו של ראלף באנץ, ושהראשון מסר שאינו מתנגד לעלייתם לארץ של כל המעפילים העצורים בקפריסין. בישיבת בית המשפט העליון מיום 29 בדצמבר 1948 טען וסטון שהמעפילים עצורים כעת בקפריסין בתוקף צו אדמיניסטרטיבי התואם פירוש מסוים של בריטניה הגדולה בלבד להסכם (הפסקת האש) וההפוגה מיום 29 במאי 1948, ולא בתוקף חוקי העלייה, שהם כיום בטלים. הטוען נסמך בטיעונו זה על דברי סגן שר החוץ הבריטי מיום 6 בדצמבר 1948 בפארלאמנט הבריטי, שהמער פילים עצורים בקפריסין בתוקף החלטת הפסקת האש (ההפוגה) של מועצת הביטחון.⁵² הוצאת פסק הדין נדחתה פעמיים, ואף על פי כן עוד הספיק בית הדין לסיים את דיוניו לפני הודעת השחרור של המעפילים, שיצאה מפי שר החוץ הבריטי ארנסט בוויז ביום 18.1.1949. בפסק הדין, שפורסם רק ב-27 בינואר 1949, גרס בית הדין העליון שביטולו של המנדט הבריטי אין בו כדי לשנות את הסטאטוס של העצורים, עד לביטול פקודת המעצר שלהם עצמם.⁵³

השלטונות הבריטיים, בארץ ובקפריסין, דאגו אמנם לגיבוי משפטי-חוקי כלשהו למעשי הגירוש של המעפילים מן הארץ והחוקתם במעצר ממושך, ללא משפט, במושבת כתר בריטית, מוחץ לגבולות הארץ. עם זאת, נראה שהמוסדות היהודיים לא מיצו את כל האפשרויות להטרדה משפטית של השלטונות הבריטיים. ההתדיינות המשפטיות בארץ החלו באיחור ניכר, כשלושה חודשים אחרי הגירוש הראשון של המעפילים מן הארץ. ההתדיינות המשפטיות בקפריסין נערכה אך שנתיים תמיות אחרי פתיחת המחנות, וארבעה חודשים אחרי כינון מדינת ישראל, שביטלה כליל את חוקי העלייה הבריטיים. ואילו נסיון הטרדה משפטית בפני הערכאות הבריטיים בלונדון לא נערך כלל. סוגיות רבות, ובהן מעמדן המשפטי של המעפילים העצורים, נשארו בלתי מבוררות מיסודן.

איבנו טוענים שהיו סיכויים כל שהם לזכות במערכה משפטית זו, אלא שנעשה יותר מראש על אמצעי הטרדה של השלטונות הבריטיים, ולא הופעל אמצעי הסברה נוח לעורר דעת קהל אוהדת. אין זאת אלא כי בחודשים הראשונים של הגירוש היתה הסוכנות היהודית בארץ חסרה מנהיגות, שהיתה עצורה בלאטרון, ובתוכה היועץ המשפטי ברנרד ג'וזף, ולאחר מכן היו היישוב היהודי והתנועה הציונית כולה נתונים במאבק המדיני המתוח על הקמת המדינה העברית ובמערכה הצבאית הגורלית

52. וסטון אף גרס במשפט זה שבמקרה שהמעפילים ייצאו זוכים בדין, יהיו רשאים לתבוע פיצויים על מעצר כוזב (שם, 24.1.1949).

53. שם, 28.1.1949.

מזל הפלישה הערבית, ולא היו פנויים לניהול מערכות משפטיות הפגנתיות, שערכן התכליתי היה מוטל בספק. להימנעות זו מניהול מערכה משפטית טורדנית תרם, בלי ספק, גם היחס ההוגן למדי של השלטונות הבריטיים, שהיו ממונים על מחנות המעפילים בקפריסין.⁵⁴ בצד ההערכה החמורה של המדיניות הבריטית הכוללת באותם ימים כלפי שאיפותיו הלאומיות של העם היהודי בארץ-ישראל, ראוי שנוכח את היחס התקין, ואף האנושי, של הבריטים שבאו במגע ישיר עם המעפילים.⁵⁵ יחס תקין זה מנע את התגבשות מרירותם של המעפילים למצבר של התמרדות מתוך ייאוש, ואף מנע את ניהולן של מערכות משפטיות טורדניות על-ידי המוסדות היהודיים, בארץ ובתפוצות.

54. אופייניים לכך הם הדברים שמסר לי, בעדותו בעל-פה מיום 26.11.1972, משה לאוב, מנהל פעולות 'הג'וינט' בקרב המעפילים בקפריסין כמעט בכל זמן קיומם, מחודש דצמבר 1946 ועד לסגירתם בחודש פברואר 1949 — האיש שהפך עקב אישיותו, תבונתו, אומץ רוחו, לבו החם והזדהותו ללא שיוך עם היישוב היהודי הלוחם דאו ועם זיקתם של המעפילים ליישוב לוחם זה — לדמות המרכזית בטיפול בבעיות המעפילים, לנציגם כלפי השלטונות הבריטיים ולמתאם ראשי של כל פעולות העזרה למחנות המעפילים. משה לאוב אישר באוזני שלא ידוע לו על כל מסמך פורמאלי שהגדיר את חובות השלטונות הבריטיים כלפי המעפילים העצורים; וכן מסר שלא השעין מעולם את תביעותיו או טענותיו כלפי השלטונות הבריטיים בדבר מתדלים, הזנחות או אי-סיפוק מצרכים או שירותים חיוניים על חובתם למלא אחר הוראות מסמך משפטי כלשהו. לדבריו, העדר מסמך משפטי כזה לא הטרידו ואף לא עלה בדעתו להעלותו לדיון, כיוון שהיחסים עם כלל השלטונות הבריטיים, להוציא יוצאים מן הכלל בודדים, היו תקינים והוגנים, ולפעמים אף היו מלווים גילויים של יחס חם למעפילים-הפליטים.
55. נושא זה יידון בפירוט בעבודת מחקר אחרת.

1. The Palestine Gazette, No. 1442, 27 September 1945

Supplement No. 2

THE DEFENCE (EMERGENCY) REGULATIONS 1945

Part IX. — Prohibited Immigrants.

102. In this Part the term "prohibited immigrant" means a person who by reason of the provisions of section 5 of the Immigration Ordinance, 1941 is not entitled to enter Palestine.

103. If any vessel is found in territorial waters of Palestine, whether it came into those waters voluntarily or not, having on board, to the knowledge of the owner, agent or master of such vessel, any prohibited immigrant, a District Court shall, on the application of the Attorney General, declare it to be forfeited to the Government.

104. — (1) The owner agent or master of any vessel found in territorial waters of Palestine in contravention of regulation 103 shall be guilty of an offence and liable on conviction to a fine of one thousand pounds or imprisonment for eight years or both.

(2) A prosecution for an offence under this regulation shall not be instituted except by or with the consent of the Attorney General.

Provided that a person charged with such an offence may be arrested, or a warrant for his arrest may be issued and executed, and any such person may be remanded in custody or on bail, notwithstanding that the consent of the Attorney General to the institution of a prosecution for the offence has not been obtained, but no further proceeding shall be taken until that consent has been obtained.

105. Every prohibited immigrant on board a vessel which is found in territorial waters of Palestine, whether such vessel came into those waters voluntarily or not, shall be guilty of an offence and liable on conviction to a fine of one hundred pounds or imprisonment for six months or both.

106. — (1) Any statement of fact contained in any official communication from a Secretary of State or British Ambassador or Minister addressed to the High Commissioner shall be accepted by all courts in any proceedings under the Immigration Ordinance, 1941 or these Regulations as evidence of the fact so stated.

(2) Any communication certified by the Chief Secretary under his hand to be an official communication from a Secretary of State or

British Ambassador or Minister shall be deemed to be such and any such certificate purporting to be signed by the Chief Secretary may be given in evidence without proof of such signature.

(3) Notwithstanding any law or rule of evidence to the contrary any statement obtained by an immigration officer in exercise of his powers under the Immigration Ordinance, 1941 or any other Ordinance or regulation shall be admissible as evidence in any proceedings under the Immigration Ordinance, 1941 or these Regulations.

107. If in any proceedings under these Regulations it is shown that there were prohibited immigrants on board any vessel, the owner, agent or master of such vessel shall be presumed to have had knowledge of that fact.

Part. X. — Restriction Orders, Police Supervision, Detention and Deportation

[...] 112. — (1) The High Commissioner shall have power to make an order under his hand (hereinafter in these Regulations referred to as “a Deportation Order”) requiring any person to leave and remain out of Palestine.

(2) The High Commissioner shall have power by order under his hand to require any person who is out of Palestine to remain out of Palestine. A person with respect to whom such an order is published shall so long as the order is in force remain out of Palestine. An order under this regulation may be made subject to such terms and conditions as the High Commissioner may think fit.

(3) A person with respect to whom a Deportation Order is made shall leave Palestine in accordance with the order and shall thereafter so long as the order is in force remain out of Palestine.

(4) A person with respect to whom a Deportation Order is made, whilst awaiting deportation and whilst being conveyed to any vessel, train, aircraft or vehicle in Palestine, shall be liable to be kept in custody in such manner as the High Commissioner may by the Deportation Order or otherwise direct and whilst in that custody shall be deemed to be in lawful custody.

(5) The master of a ship or the pilot of an aircraft about to call at any port or place outside Palestine shall, if so directed by the High Commissioner, receive a person against whom a Deportation Order has been made on board the ship or aircraft and afford him a passage

to that port or place, and proper accommodation and maintenance during the passage.

2. *Supplement No. 2*

to

The Cyprus Gazette No. 3257 of 13th August, 1946.
Legislation.

THE STATUTE LAWS OF CYPRUS

No. 15 of 1946.

A Law to make provision for the detention of certain persons
in certain cases

C. C. Woolley,
Governor

12th August, 1946.

Be it enacted by His Excellency the Governor and Commander-in-Chief of the Colony of Cyprus as follows:—

Short title.

1. This Law may be cited as the Detention (Illegal Immigrants) Law, 1946.

Interpre-
tation.

2. — (1) In this Law, unless the context otherwise requires—

“detention order” means an order made by the Governor under the provisions of section 3 of this Law;

“illegal immigrant” means any person certified, as in this Law provided, to be a person who intends to enter Palestine contrary to the Palestine Immigration Ordinance 1941, or any Ordinance amending or substituted for the same.

(2) For the purposes of this Law, during the continuance in force of a detention order, an illegal immigrant, whilst taken or removed to a place of detention or from one place of detention to another such place, shall be deemed to be detained under the order.

Detention of illegal immigrants.

3. — (1) The Governor may, with respect to any person brought to the Colony by any Naval, Military or Air Force authority and certified by the officer in charge of the escort to be an illegal immigrant, make an order that such illegal immigrant shall be detained in such place in the Colony as may be specified in the order.

(2) The certificate of the officer in charge of the escort that the person therein named is an illegal immigrant shall, for the purposes of making a detention order, be conclusive evidence of the fact.

(3) A detention order may provide that the illegal immigrant to whom such order relates may be removed from the vessel or aircraft in which he was brought to the Colony, by force if necessary, and that, pending removal, such immigrant may be detained on board such vessel or aircraft.

(4) A detention order may be made with respect to any illegal immigrant or immigrants or to any class of illegal immigrants.

Illegal immigrants detained deemed to be in lawful custody.

4. Any illegal immigrant detained in pursuance of this Law shall be deemed to be in lawful custody and shall be detained in accordance with such instructions as may be issued or approved, from time to time, by the Governor.

Arrest.

5. Any member of the Police Force of His Majesty's Forces acting in the course of his duty as such and any person authorized by the Governor to act under the provisions of this Law, may arrest without warrant any illegal immigrant who escapes or attempts to escape from lawful custody and remove him, if necessary by force, to a place of detention specified in the detention order.

Regulations.

6. — (1) The Governor may make regulations making

provision for the orderly administration of any place in which any illegal immigrants are detained under the provisions of this Law.

(2) In particular and without prejudice to the generality of the foregoing power, such regulations may make provision for enabling any person or authority as may be therein specified—

(a) to issue such orders and directions as to such person or authority may seem fit for the maintenance of good order, discipline and sanitation in any such place;

(b) to inquire summarily into any contravention of any such order or direction by any illegal immigrant and to impose on any such immigrant in respect of any such contravention a fine not exceeding twenty-five pounds or solitary confinement not exceeding one week or both such fine and confinement;

(c) to depute any other person to exercise all or any of the powers vested in such person or authority under the regulations.

(3) Nothing in this section shall affect the liability of any illegal immigrant to be prosecuted, tried and punished for an offence under section 9 of this Law:

Provided that, if such an immigrant does an act which is punishable under this section and is also punishable under section 9 of this Law, he shall not be prosecuted, tried or punished for that act both under that section of this Law and also under the regulations.

Publicity of
orders,
instructions
or
regulations.

7. When an order is made, or instructions are given or approved, or regulations are made, the Governor may specify in such order, instructions or regulations the manner in which the order, instructions or regulations shall be brought to the notice of any person or class of persons

affected thereby or who, in his opinion, ought to have notice of the same.

Board of
visitors.

8. The Governor may appoint such persons as he may see fit to be visitors to any place in which illegal immigrants are detained under the provisions of this Law for the purpose of inquiring into, and reporting to him upon, such matters relating to any such place as he may direct.

Penalties.

9. — (1) Any person detained under the provisions of this Law who escapes or attempts to escape from lawful custody shall be guilty of an offence against this Law and shall, on conviction, be liable to imprisonment for a term not exceeding three years or to a fine not exceeding one hundred pounds or to both such imprisonment and fine.

(2) Any person detained under the provisions of this Law who acts in contravention or fails to comply with any instruction issued or approved or any regulations made under the provisions of this Law or with any order or direction issued under any such regulations and any person who impedes or interferes with or knowingly misleads any person exercising any powers or performing any duties under the provisions of this Law or any instruction issued or approved or any regulations made thereunder or any order or direction issued under any such regulations, shall be guilty of an offence against this Law and shall, on conviction, be liable to imprisonment for a term not exceeding one year or to a fine not exceeding twenty-five pounds or to both such imprisonment and fine.

Parties to
offences.

10. For the purposes of any offence against this Law, each of the following persons, whether an illegal immigrant or not, shall be deemed to have taken part in committing the offence and to be guilty of the offence, and may be charged and tried with actually committing the offence and may be punished accordingly, that is to say—

(a) every person who actually does the act or makes

the omission which constitutes the offence;

- (b) every person who does or omits to do any act for the purpose of enabling or aiding another person to commit the offence;
- (c) every person who procures, aids or abets another person in committing the offence;
- (d) every person who solicits or incites or endeavours to persuade another person to commit the offence;
- (e) every person who does any act preparatory to the commission of the offence;
- (f) every person who attempts to commit the offence.

H. G. Richards,

12th August, 1946.

Acting Colonial Secretary

3. Supplement No. 2

to

The Cyprus Gazette No. 3394 of 17th September, 1948.

Legislation.

THE STATUE LAWS OF CYPRUS

No. 29 of 1948.

A Law to remove doubts with regard to persons detained under the Detention (Illegal Immigrants) Laws, 1946 and 1948.

Winster,

16th September, 1948.

Governor.

Whereas it is desirable that the matter of the detention of persons detained under the Detention (Illegal Immigrants) Laws, 1946 and 1948, should be placed beyond doubt:

Be it, therefore, enacted by His Excellency the Governor and Commander-in-Chief of the Colony of Cyprus as follows:—

Short title:

1. This Law may be cited as the Illegal Immigrants Detention (Removal of Doubts) Law, 1948, and shall be read in conjunction with the Detention (Illegal Immigrants) Laws, 1946 and 1948, (hereinafter referred to as "the principal Law"), and the principal Law and this Law shall be construed as one.

Removal of doubts with regard to persons detained under principal Law.

2. For the removal of doubts it is hereby declared that every person who has been detained in a place established for the detention of persons under the principal Law, has been lawfully detained under the provisions of that Law, and any person detained in any such place at the commencement of this Law is lawfully detained under the principal Law.

Provided that this section shall not affect the determination of any legal proceedings instituted before the commencement of this Law.

16th September, 1948.

H. G. Richards,
Acting Colonial Secretary.